

Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

ΝΕΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΕΡΓΕΤΗ ΓΡΗΓΟΡΙΟ Γ. ΜΑΡΑΣΛΗ
(1831-1907)

Η απήχηση την οποία είχε η μονογραφία μου για τον Γρηγόριο Γ. Μαρασλή¹ και η έρευνα την οποία συνέχισα, μου έδωσαν την ευκαιρία να συγκεντρώσω νέα ανέκδοτη αρχειακή ύλη, από την οποία αξίζει, νομίζω, τον κόπο να μεταφέρουμε εδώ τα κυριότερα στοιχεία.

Ας επαναλάβουμε όμως, για όποιον δεν είχε την ευκαιρία να γνωρίσει τη μονογραφία, ότι εκεί περιγράφεται η ζωή και το έργο του Γρηγορίου Γ. Μαρασλή, αρχίζοντας από τα βιογραφικά στοιχεία του πατέρα του (σσ. 25-35), συνεχίζοντας με τη βιογραφία του ίδιου (σσ. 37-72), με τη «Βιβλιοθήκη Μαρασλή» (σσ. 73-93), με το ιστορικό της αμφισβητήσεως, από μερικούς Βουλγάρους, της ελληνικής καταγωγής του (σσ. 95-103), με τις αναφορές στους συγγενείς και τους κληρονόμους του (σσ. 105-106) και, τέλος, με την παράθεση μεταθανατίων εκδηλώσεων υπέρ του εθνικού ευεργέτη (σσ. 107-110).

Οι πρώτες συμπληρωματικές πληροφορίες μας έρχονται από την Οδησό², την πόλη όπου κυρίως έζησε και έδρασε ο Γρηγόριος Γ. Μαρασλής:

Το 1871, απονεμήθηκε από το Ελληνικό Κράτος «στον υπάλληλο της Γενικής Διοικήσεως της Μικρής Ρωσίας και Βεσσαραβίας», Γρηγόριο Μαρασλή, ο Αργυρός Σταυρός των Ιπποτών του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος³. Από το ίδιο αρχείο προέρχεται και το «φύλλο ποιότητας» του δημοσίου υπαλλήλου του Υπουργείου Εσωτερικών της Ρωσίας, στη Γενική Διοίκηση της Μικρής Ρωσίας και Βεσσαραβίας, που συντάχτηκε το 1874 και περιέχει βιογραφικά στοιχεία του Γρηγορίου Γ. Μαρασλή, τα οποία έχουν σχέση με την υπηρεσία του⁴. Από αυτά λοιπόν πληροφορούμεθα ότι ο Γρηγόριος Γ. Μαρασλής

1. Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης, *Γρηγόριος Γ. Μαρασλής (1831-1907), Η ζωή και το έργο του, Συμβολή στη δραστηριότητα του Ελληνισμού της Ρωσίας*, Θεσσαλονίκη 1989 (Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, αριθ. 222).

2. Οι πληροφορίες προέρχονται από το Gosudarstvennyj Arhiv Odesskoj Oblasti (= Κρατικά Αρχεία της περιοχής της Οδησού) (= GAOO). Ευχαριστώ τον κ. Σωφρόνιο Παραδεισόπουλο για τη βοήθειά του.

3. Βλ. GAOO, Fond 1, Opis' 140, delo 8, ll. 150-150^v (= Έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών της Ρωσίας στο Γενικό Διοικητή της Μικρής Ρωσίας και Βεσσαραβίας, Μόσχα, 30 Ιουνίου 1871).

4. Βλ. GAOO, Fond 1, Opis' 140, delo 8, ll. 452-459 (= Formuljarnyj spisok o službe ...

διορίστηκε το 1850, ότι το 1871 του απονεμήθηκε ο, ρωσικός, τίτλος του Ιππότη του Αυτοκρατορικού Τάγματος της Αγίας Άννας (2ας τάξεως) και το 1874 ο τίτλος «του Κρατικού Συμβούλου». Από το ίδιο αρχείο πληροφορούμεθα τη σταδιοδρομία του στο Δήμο της Οδησσοῦ⁵. Το γεγονός της εκλογής του ως δημάρχου της Οδησσοῦ⁶ το έμαθε στο Παρίσι, από όπου απάντησε με το ακόλουθο τηλεγράφημα, από 23 Σεπτεμβρίου 1878: *Honoré, flaté, reconaisant honneur m'a été fait, charme être de vos collegues je me mets dispositions municipalité, hommages Marasly* (sic). Από το πρακτικό της εκλογής του πληροφορούμεθα ότι οι εκλέκτορες ήταν 58, ότι ο Γρηγόριος Γ. Μαρασλής έλαβε υπέρ 37 ψήφους, κατά 21 ψήφους, ενώ ο συνυποψήφιος του Μιχαήλ Buhter έλαβε υπέρ 26 ψήφους, κατά 32 ψήφους. Τέλος, από το ίδιο αρχείο πληροφορούμεθα ότι το 1905 ο εν Ρόδω γυμναστικός σύλλογος «*Διαγόρας*» αναγόρευσε τον Γρηγόριο Γ. Μαρασλή επίτιμο μέλος. Το έγγραφο υπέγραψαν ο πρόεδρος του συλλόγου Δ. Αναστασιάδης και ο γραμματέας Σ. Παπανδρέου⁷. Την ίδια χρονιά, η *Φιλόπτωχος Αδελφότης του Τσεγκέλκιοϊ «Η Πρόνοια»* τον αναγόρευσε επίτιμο μέλος της⁸ και το 1906 η *αδελφότητα των Ταταούλων «Η Πρόσδος»* τον ανακήρυξε, και αυτή, επίτιμο μέλος της⁹. Ασφαλώς και οι τρεις σύλλογοι ευεργετήθηκαν από τον Έλληνα Μαικήνα της Οδησσοῦ.

Από τη Δράμα, την πολύπαθη πόλη της Μακεδονίας, έχουμε συμπληρωματικές πληροφορίες για την Ελληνική Σχολή της Φιλιππουπόλεως¹⁰. Ο κ. Α. Δ. Κάξης είχε την ευγενή καλωσύνη να μου στείλει μικροφίλμ ταχυδρομικού δελταρίου, το οποίο στάλθηκε από τη Φιλιππούπολη στη Σόφια στις 10.03. 1902. Δηλαδή πολύ πριν τους διωγμούς, τους οποίους υπέστη εκεί το ελληνικό στοιχείο¹¹. Στο ταχυδρομικό δελτάριο φαίνεται καθαρά η φράση στην ελληνική: *Ελληνικόν Σχολείον Μαραζλή εν Φιλιππουπόλει* και στη βουλγαρική: *Грѣското училище «Marazlij», в г. Пловдив* (= Ελληνικό σχολείο «του Μαραζλή» στη Φιλιππούπολη) (βλ. φωτ. 1 και 2). Είναι γνωστό ότι, μετά τους διωγμούς των Ελλήνων το 1906 στη Φιλιππούπολη, άρχισε η περιπέτεια

Marazli).

5. Βλ. ΓΑΟΟ, Fond 16, Opus' 54, delo 275, ll. 1-41.

6. Για περισσότερα βλ. Κ. Κ. Παπουλίδης, *Γρηγόριος Γ. Μαρασλής (1831-1907)*, σ. 39.

7. Βλ. ΓΑΟΟ, Fond 751, Opus' 1, delo 1, ll. 11-14.

8. Βλ. *ό.π.*, I. 15.

9. Βλ. *ό.π.*, I. 18.

10. Τις πληροφορίες οφείλω στον φαρμακοποιό κ. Αθανάσιο Δ. Κάξη, τον οποίο ευχαριστώ από καρδιάς.

11. Για περισσότερα βλ. Κ. Μυρτίλος - Αποστολίδης, *Η της Φιλιππουπόλεως ιστορία από των αρχαιοτάτων μέχρι των καθ' ημάς χρόνων*, Αθήνα 1959, *passim* και Κ. Κ. Παπουλίδης, *Γρηγόριος Γ. Μαρασλής (1831-1907)*, σ. 98.

του ονόματος της Ελληνικής Σχολής¹².

Από τη μελέτη των εγγράφων που βρίσκονται σήμερα στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών (Αθήνα), πληροφορούμεθα¹³ ότι η σύζυγος του Γρηγορίου Γ. Μαρασλή, Μαρία Μαρασλή¹⁴, «χήρα του μεγάλου Εθνικού Ευεργέτου Μαρασλή»¹⁵, ζούσε το 1923 στην Οδησό, σε θλιβερή οικονομική κατάσταση. Η Μαρία Μαρασλή ζούσε στην Οδησό μαζί με το γιο της, τον Philippekits¹⁶, 44 χρονών, ο οποίος έπασχε από τα νεύρα του και τα νεφρά του. Εξάλλου, η ίδια είχε και μια θυγατέρα, την Αικατερίνη, σύζυγο του Lutsevine¹⁷, η οποία ζούσε στη Νίκαια της Γαλλίας¹⁸. Το Υπουργείο Εξωτερικών ανταποκρίθηκε στην αίτηση βοήθειας της χήρας του Γρηγορίου Γ. Μαρασλή και φρόντισε να της χορηγηθεί, ύστερα από έγκριση του υπουργικού συμβουλίου, το ποσό των 10.000 γαλλικών φράγκων¹⁹. Το επόμενο έτος, 1924, επανήλθε, η ίδια, με νέα αίτησή της και ζήτησε πρόσθετη βοήθεια 5.000 γαλλικών φράγκων²⁰, η οποία της χορηγήθηκε²¹. Τη συνέχεια των πληροφοριών τη γνωρίζουμε από τη σχετική μονογραφία²²: Η χήρα του Γρηγορίου Γ. Μαρασλή βρέθηκε το 1928 στην Αθήνα²³ και η κόρη της, Αικατερίνη σύζυγος του Lutsevine, ζούσε, το 1958, στη Νίκαια της Γαλλίας²⁴.

12. Για περισσότερα βλ. Κ. Κ. Παπουλίδης, *Γρηγόριος Γ. Μαρασλής (1831-1907)*, σ. 98.

13. Ο κ. Γ. Τουσίμης είχε την ευγενή καλωσύνη να μου παραχωρήσει 14 φωτοαντίγραφα, το περιεχόμενο των οποίων θα παρουσιαστεί στη συνέχεια της μελέτης. Εξάλλου, στο Παράρτημα της μελέτης αυτής δημοσιεύονται τρία έγγραφα (το 1, το 3 και το 7) (η αρίθμηση των 14 εγγράφων είναι δική μου), τα οποία συμπληρώνουν τις μέχρι τώρα γνωστές πληροφορίες μας για τους συγγενείς και κληρονόμους του Γρηγορίου Γ. Μαρασλή.

14. Μαρία Μαρασλή προς Υπουργείο Εξωτερικών, αντίγραφο εγγράφου του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Οδησός, 5.10.1923. (Έγγραφο αριθ. 3, φακ. ΥΠΕΞ 1925/Α/25).

15. Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός προς Υπουργείο Εξωτερικών, Αθήνα, 16.08.1923. (Έγγραφο αριθ. 1, φακ. ΥΠΕΞ 1925/Α/25).

16. Μαρία Μαρασλή προς Υπουργείο Εξωτερικών, αντίγραφο εγγράφου του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Οδησός, 5.12.1923. (Έγγραφο αριθ. 3, φακ. ΥΠΕΞ 1925/Α/25). Μάλλον θα λεγόταν Φίλιππος.

17. Ο.π.

18. Ο.π.

19. Υπουργείο Εξωτερικών προς υπουργικό συμβούλιο, Αθήνα, 16.8.1923. (Έγγραφο αριθ. 2, φακ. ΥΠΕΞ 1925/Α/25.)

20. Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός προς Υπουργείο Εξωτερικών, Αθήνα, 26.6.1924. (Έγγραφο αριθ. 7, φακ. ΥΠΕΞ 1925/Α/25.)

21. Υπουργείο Εξωτερικών προς Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό, Αθήνα, 25.7.1924. (Έγγραφο αριθ. 8, φακ. ΥΠΕΞ 1925/Α/25.)

22. Κ. Κ. Παπουλίδης, *Γρηγόριος Γ. Μαρασλής (1831-1907)*, σσ. 105-106.

23. Ο.π., σ. 106.

24. Ο.π.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

Αριθ. Πρωτ. 584

Εν Αθήναις, την 16ην Αυγούστου 1923

Προς
το Υπουργείον Εξωτερικών
Ενταύθα

Κύριε Υπουργέ,

Λαμβάνομεν την τιμήν να διαβιβάσωμεν συνημμένως εν αντιγράφω επιστολήν του διεθνούς Κομιτάτου και απόσπασμα της Εκθέσεως του εν Οδησώ αντιπροσώπου αυτού εξ ων καταφαίνεται η θλιβερά κατάσταση εν η διατελεί η χήρα του μεγάλου Εθνικού Ευεργέτου Μαρασλή και σας παρακαλούμεν, αφού λάβητε ταύτας υπ' όψιν, ενεργήσητε ό,τι κρίνητε εύλογον.

Μετ' εξόχου τιμής

Ο ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

(υπογραφή δυσανάγνωστη)

Extrait du Rapport de Mr. N. Ramseyer,
délégué du Comité International de la Croix Rouge à Odessa,
le 5 juillet 1923.

Nous considerons comme devoir de vous informer de la triste position dans laquelle se trouve la veuve de Mr. Grégoire Marasli, Chambellan de la Cour Russe, qui en son temps a donné une grande partie de ses richesses pour des actions de bienfaisance et de l'altruisme à Odessa, où il occupait pendant 18 ans le poste du maire de la ville. Il n'y avait pas d'institution philanthropique où il ne fut membre et ne prit la plus vive part au sort des malheureux.

Nous avons sous la main un materiel qui prouve toute sa générosité. C'est un Album des Institutions de l'Instruction publique à Odessa édité par la ville en 1893, d'après lequel à ses frais furent bâtis et fondés à Odessa les institutions suivantes:

1. École d'agricultures avec pensionnat, maintenue aux frais de Mr. Marasli, fondée en 1886-1889.

2. École d'éducation populaire, fondée en 1886.

3. École d'éducation populaire, fondée en 1889.

4. Bibliothèque publique, une des plus belles bâties de la ville, fondée en 1883 et élargie en 1892.

5. Salle de lecture, avec école d'éducation populaire.

6. L'édifice du Musée des Beaux-Arts, ci devant (le) palais du Comte Naryschkin, acquis par Mr. Marasli et donné à la ville.

Ce sont là quelques preuves de sa générosité seulement et pourtant sa veuve à présent est complètement oubliée.

En outre Mr. Marasli s'intéressa beaucoup au sort de ses compatriotes grecs à Odessa, ainsi que dans son pays natal. Il fonda à Athènes, à Salonique, et dans beaucoup d'autres villes un nombre d'institutions, comme par ex. des bibliothèques, écoles, asiles etc.

Malgré tout le bien qu'il porta aux pauvres sans faire différence entre les religions et les nationalités, sa veuve à présent ne peut compter à recevoir aucune compensation, au contraire elle est complètement ruinée et vit dans la plus triste misère.

Mme Marasli considérerait chaque preuve de la part prise à son triste sort, comme un grand bonheur et soulagement. Surtout elle serait heureuse de pouvoir quitter avec son fils, Odessa, Mr. Philippekits, son fils, est âgé de 44 ans, il est malade de névrose et de rein, il n'a aucune possibilité de trouver un travail quelconque et vit aussi dans une grande misère.

Mme Marasli a sa fille à Nice, Mme Ekaterina Pavlovna Ivanovna Lutsevina, qui fait tout son possible pour la faire venir la rejoindre, mais elle n'a absolument pas les moyens de lui envoyer de l'argent pour les passeports et le voyage. Mme Marasli ne pourrait quitter Odessa qu'avec son fils, vu sa maladie.

3 .

Copie

CROIX ROUGE HELLÉNIQUE

Athènes, le

COPIE

NO.

Odessa, le 5.12.23

Messieurs,

Comment vous expliquer le bien que vous m'avez rendu en m'octroyant

votre généreux don de dix mille francs. Comment vous remercier assez. Il faut passer par le misère avec tous les cauchemars qui l'accompagnent pour pouvoir comprendre toute ma profonde gratitude! Un triste position était surtout aggravée par la séparation avec ma fille qui habite Nice avec son mari. Je la savais malade sérieusement opéré dans une position terrible. La pauvre enfant me réclame près d'elle! Et cela comme de raison m'était de toute impossibilité. Dans ces moments de défaillance et de désespoir voila, que m'arrive votre secours! Que le bon Dieu vous le rende au centuple.

Je prends mon courage à deux mains pour vous demandez encore une grâce, messieurs, malgré les démarches déjà entreprises pour mon départ la perspective de quitter Odessa pour me rendre à Nice, n'est pas encore bien proche; les embarras sont bien compliqués et mon coeur se serre à l'idée que ma pauvre fille malade (son mari devenu chauffeur gagne fort peu) est privée du plus nécessaire. Ne refusez pas un prière chaleureuse de leur transferer les 7 milles frs. déposées par vous à la Crois Rouge de Genève (les 3 milles me sont déjà remis ici à Odessa). Faites le, Messieurs, ne me refusez pas. Faites en la mémoire de feu mon mari qui adorait ma fille, qui la gâtait depuis son enfance qu'il aimait tendrement. J'ai longtemps hésitée à vous le demander retenue par une fausse honte pour être es tourments de savoir ma pauvre enfant dans une dêche noire-faible, malade-à prés le dessus.

Soyez certains, messieurs, que je ne m'avisserai plus jamais à vous demander encore quelques subsides, je ne ferai pas cette indelicatesse le nouveau rôle de quémanteuse, croyez m'est bien penible, bien peu de mes goûtes et de mes habitudes. Jamais je ne pourrai prendre ce pli et manque complètement du physique de cet emploi.

Je m'adresse à vous en tout bien et toute confiance rien que pour sauver, pour soulager ma fille malade.

Recevez, messieurs, ma vive reconnaissance et mes salutations les plus distinguées.

Marie Marasly

P.S. l'adresse de ma fille:

Nice, Parc Impérial, Villa des Terrasses, Mrs Catherine Svanoff-Loutzevine, Chez Mr. de Believsvy.

Mon adresse: Odessa, Rue Tchernomorskaya, No. 8.

7.

Copie

Messieurs,

La décision de vous adresser cette lettre m'a coûtée bien de nuits blanches. Concevez. Quand on a pris, pendant sa longue vie, le pli «de donner» il est bien dur, et pénible de «tendre la main» à son tour. Eh bien, messieurs – je vous la tends.

Le désespoir de la séparation avec ma fille malade, le pétrin de misère dans lequel je végète, me font prendre ma vieille tête et ma fierté d'autrefois. Que faire? Grâce à Dieu et à Votre genereux don, messieurs, ma fille a pu être opérée et sauvée, ... mais vu les dépenses de sa maladie, je ne suis absolument pas à même de suffir aux frais des dépenses de mon départ. Les embarras du voyage sont entrepris depuis longtemps, les visas sont arrivés et ... pas moyen de bouger, de faire avancer l'affaire. Qu'entreprendre? Mon seul et dernier espoir est en vous, messieurs. C'est à vous que je m'adresse en toute confiance. Aidez moi à partir, comme vous le pouvez, tout ce que vous pourrez. Si ma prière sera exaucée comme de raison à mon passage par Athènes, je m'empresserai de venir vous apporter ma plus chaude et profonde reconnaissance. En tout cas votre réponse propice ou non favorable, je vous supplie de me la faire parvenir au plus tôt possible si j'ose vous le demander même telegraphiquement.

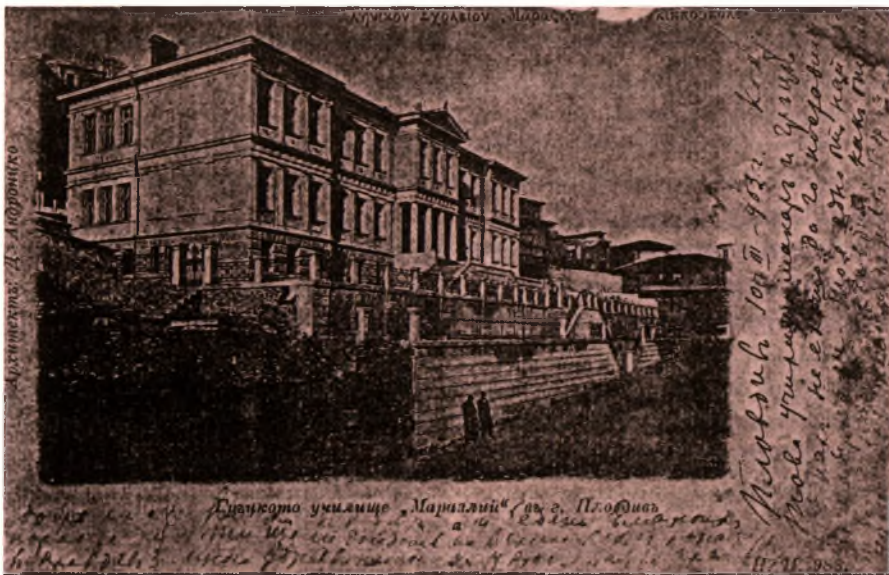
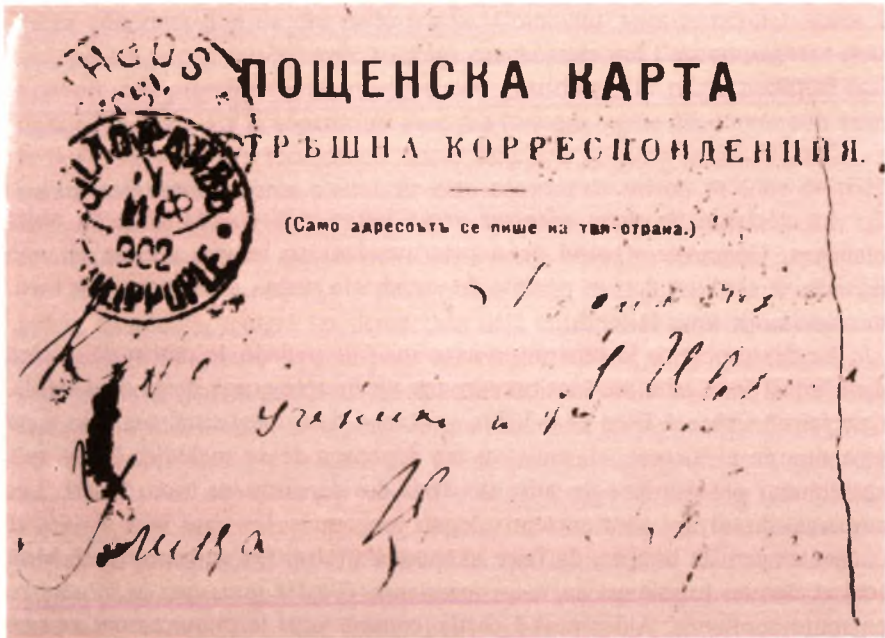
Ma position étant bien critique vu l'incertitude de départ je ne me sens plus la force de la faire durer. De ce moment de votre réponse dépend mon avenir telle ou autre résolution à entreprendre.

De grâce comprenez moi et ne m'accusez pas d'indelicatesse. Dieu m'est témoin ce que cela me coute d'abuser de votre bonté et sollicitude à mon égard, de votre protection à moi que vous ne connaissez pas personnellement et qui a vos yeux ne peut avoir d'autres mérites que d'être la veuve d'un homme qui de toute sa vie, a toujours adoré et vénéré la nation et qui m'a appris a mon tour de l'aimer et estimer de tout (?).

Agréer, messieurs, l'expression de ma profonde considération et reconnaissance.

(Sig.) Veuve Marie Marasly

1924.26.VI, Odessa, Tchernomorskaya, No 8.

Φωτ. 1 και 2. Ταχυδρομικό δελτάριο της Βουλγαρίας με τη φράση: Ελληνικόν Σχολείον Μαραζλή εν Φιλιππουπόλει, 10.ΠΙ.[1]902.

Φωτ. 3. Ο Γρηγόριος Γ. Μαρασλής, από το *Εθνικόν Ημερολόγιον ... του έτους 1897*, του Κωνσταντίνου Φ. Σκόκου, Αθήνα 1898, μεταξύ των σσ. 80-81.